

ISLOHOTLAR VA TA'LIM SOHASIDAGI KAFOLATLAR

Sobirova Dildoraxon

Andijon davlat pedagogika instituti ijtimoiy va amaliy fanlar fakulteti milliy g'oya va ma'naviyat asoslari huquq ta'limi yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan konstitutsiyaviy islohotlarning mazmun-mohiyati hamda ularning ta'lim sohasiga ta'siri tahlil qilinadi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada ta'limning huquqiy asoslari, fuqarolarning sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlashga qaratilgan kafolatlar, davlatning bu boradagi majburiyatlari hamda ta'lim tizimining inson huquqlari va demokratik qadriyatlar bilan uyg'unligi yoritiladi. Shuningdek, ta'lim sohasida qonunchilikni takomillashtirish, uzluksiz ta'lim tizimini rivojlantirish va raqamli ta'lim muhitini yaratishda konstitutsiyaviy tamoyillarning o'rni tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: konstitutsiyaviy islohotlar, ta'lim huquqi, huquqiy kafolatlar, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, inson huquqlari, uzluksiz ta'lim, davlat siyosati, demokratik qadriyatlar, raqamli ta'lim, ta'lim tizimini rivojlantirish.

Ta'lim sohasidagi islohotlar — bu zamonaviy bilim, ilg'or tajriba va raqamli texnologiyalarni ta'lim tizimiga joriy etish orqali ta'lim sifatini yuksaltirishga qaratilgan davlat siyosati va amaliy chora-tadbirlar majmuasidir. Bu jarayonning muvaffaqiyati uchun davlat tomonidan huquqiy, ijtimoiy va iqtisodiy kafolatlar yaratilgan. Quyida shu ta'lim sohasidagi islohotlar va kafolatlar haqida batafsil ma'lumot berilgan:

1. Ta'lim sohasidagi islohotlarning mazmuni O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlarning bosh maqsadi — zamonaviy, raqobatbardosh, xalqaro talablarga javob beruvchi ta'lim tizimini yaratishdir.

Bu islohotlar quyidagi yo'nalishlarda olib borilmoqda:

- Maktabgacha ta'lim tizimini kengaytirish va sifatini oshirish – bolalarni erta yoshdan intellektual va axloqiy jihatdan rivojlantirish uchun shart-sharoit yaratish.
- Umumiy o'rta ta'limni yangilash – darsliklarni zamon talabiga moslashtirish, STEAM fanlari (science, technology, engineering, arts, mathematics) asosida o'qitish, o'quv jarayoniga innovatsion metodlarni joriy etish.
- Kasb-hunar va oliy ta'limni modernizatsiya qilish – ishlab chiqarish bilan integratsiya qilish, dual ta'lim tizimini keng joriy etish, malakali mutaxassislar tayyorlash.
- Ta'limda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish – onlayn ta'lim, elektron platformalar, masofaviy o'qitish tizimlarini rivojlantirish.

• O‘qituvchilarning ijtimoiy mavqeiini oshirish – ularning mehnatini rag‘batlantirish, malaka oshirish tizimini takomillashtirish, pedagog kasbiga hurmatni yuksaltirish.

2. Davlat tomonidan ta‘minlangan asosiy kafolatlar

Davlat ta‘lim sohasida qonuniy, ijtimoiy va iqtisodiy kafolatlarni belgilab, har bir fuqaroning sifatli ta‘lim olish huquqini himoya qiladi.

Huquqiy kafolatlar

• O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 41-moddasida: “Har bir shaxs ta‘lim olish huquqiga ega” deb belgilangan.

• “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun (2020-yil) ta‘lim tizimining yagona tamoyillari, ta‘lim bosqichlari va fuqarolarning ta‘lim olish huquqini kafolatlaydi.

son)

O‘zbekiston Respublikasi konstitutsiyasining 3-moddasiga ko‘ra asosiy tushunchalar :

Ushbu Qonunda quyidagi asosiy tushunchalar qo‘llaniladi:

davlat akkreditatsiyasi — davlat ta‘lim muassasalari va tashkilotlari, shuningdek nodavlat ta‘lim tashkilotlari (bundan buyon matnda ta‘lim tashkilotlari deb yuritiladi) faoliyatining davlat ta‘lim standartlari va davlat ta‘lim talablariga hamda o‘quv dasturlariga muvofiqligining davlat tomonidan e‘tirof etilishi hamda ularning bitiruvchilariga ma‘lumot to‘g‘risidagi hujjatlarni topshirish huquqining taqdim etilishidan iborat jarayon;

davlat ta‘lim muassasasi — davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari tomonidan davlat mulki bo‘lgan mol-mulk negizida tashkil etilgan, davlat ta‘lim standartlariga va davlat ta‘lim talablariga muvofiq ta‘lim beradigan muassasa;

davlat ta‘lim standartlari — davlat tomonidan ta‘limning mazmuni va sifatiga nisbatan belgilanadigan talablar majmui;

davlat ta‘lim talablari — ta‘limning tuzilmasiga, mazmuniga va uni amalga oshirish shart-sharoitlariga, shuningdek ta‘lim oluvchilarning jismoniy, shaxsiy, intellektual, ilmiy hamda kasbiy sifatlariga qo‘yiladigan majburiy talablar; kompleks davlat akkreditatsiyasi — o‘rta maxsus, professional, oliy ta‘limni va oliy ta‘limdan keyingi ta‘limni, shuningdek kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlashni amalga oshiruvchi davlat va nodavlat ta‘lim tashkilotlarini tashqi baholash natijalariga asoslangan jarayon; maxsus davlat akkreditatsiyasi — o‘rta maxsus, professional, oliy ta‘limni va oliy ta‘limdan keyingi ta‘limni, shuningdek kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni amalga oshiruvchi davlat va nodavlat ta‘lim tashkilotlarida ta‘lim dasturlari bo‘yicha o‘quv jarayoni boshlanishidan oldin amalga oshiriladigan jarayon; malaka — shaxsning kasbiy faoliyatning muayyan turini bajarishga tayyorgarligini ifodalaydigan, ma‘lumot to‘g‘risidagi tegishli hujjat bilan tasdiqlanBu qonun turli sohalardagi normativ-huquqiy hujjatlar, kodekslar va qonunlar ichidagi bosh tamoyillarni yangilashni ko‘zda tutadi. Masalan, turli kodekslar

(“Fuqarolik kodeksi”, “Jinoyat-protsessual kodeksi”, “Saylov kodeksi” va boshqalar) matnida 2-modda, 3-modda va boshqa moddalarga oid izohlar “2021-yil 21-apreldagi O‘RQ-683-sonli Qonuni tahririda” deb qayd etilgan. Bu shuni anglatadiki: qonunchilikni takomillashtirish jarayonida ushbu qonun orqali bir qator norma va moddalarga o‘zgartirishlar kiritilgan. • Qonunda “qo‘llaniladi” degan so‘z ishlatilmoqda — ya‘ni, muayyan huquqiy normalar, kodekslar yoki qonunlar bu qonun tahriri orqali yangilangan normasiga muvofiq tatbiq etilishi belgilangan. Masalan:

2-modda. “Saylov to‘g‘risidagi qonunchilik” — “(2-modda ... O‘RQ-683-sonli Qonuni tahririda)”.

• Shuningdek, “qo‘llanilmagan” hollarda, shu qonunda yoki boshqa qonunchilikda belgilangan tartibga muvofiq huquqiy munosabatlar tartibga solinishini nazarda tutuvchi moddalarga izohlar kiritilgan. Masalan: “Oila to‘g‘risidagi qonunchilik bilan tartibga solinmagan oila a‘zolari o‘rtasidagi mulkiy va shaxsiy nomulkiy munosabatlarga nisbatan fuqarolik qonunchiligi ... qo‘llaniladi.” kabi. Muddatlar, modularda izohlash, “qo‘llaniladi” degan ibora bilan qonun matnida ham kirish joylari mavjud. Masalan: “(2-modda ... Qonuni tahririda ...)” degan izohlar orqali qaysi norma o‘zgargani yoki kim tarafidan yangilanganini ko‘rsatadi. • Bu qonun huquqiy tizim ichida normativ jihatdan muayyan hujjatlarning yangilanganligini ko‘rsatadi — ya‘ni “tahririda” qo‘shilishi bilan qo‘llanilishi kerak bo‘lgan yangilanishlardan biridir. Qonun hujjatlarida “qo‘llaniladi” degan ibora orqali, huquqiy normalar qaysi tartibda va qaysi holatga tatbiq etilishi kerakligi belgilangan. Bu, masalan, fuqarolik, oila, jinoyat protsessual kodekslari yoki saylov qonunchiligi kabi sohalarga taalluqli. Qonun orqali huquqiy xavfsizlik, qonun ustuvorligi va fuqarolarning huquqiy himoyasi mustahkamlanishi ko‘zda tutiladi — chunki huquqiy munosabatlardagi aniqlik va qonuniylik kafolatlanadi. Bu qonun — O‘zbekistonda huquqiy tizimni yangilash, zamon talablariga moslashtirish va qonuniylikni mustahkamlash maqsadida qabul qilingan. U turli kodekslar va qonunlardagi normalarni yangilab, “qo‘llaniladigan” huquqiy tamoyillarni belgilaydi. Shunday ekan, har qanday qonun yoki kodeksdagi “(... tahririda — O‘RQ-683-sonli Qonuni ...)” degan izohlar aynan shu qonunning yangilanishini bildiradi. Axborot texnologiyalar asri deb nom olgan XXI-asrda hayotning barcha jabhalarida — sanoat, qurilish, kimyo, qishloq xo‘jaligi, to‘qimachilik, mashinasozlik va boshqa sohalarda yuksak taraqqiyotni yuzaga keltirish uchun ilm-fanni rivojlantirish, bu borada yangiliklar yaratish hayotiy zaruratga aylandi. Bu jarayon endilikda dunyoda taraqqiyot yo‘lini tutgan barcha mamlakatlarda e‘tirof etilmoqda. Respublikamizda ham ana shu jarayonga alohida e‘tibor berilmoqda.

Mamlakatimiz Prezidenti davlat rahbari sifatidagi faoliyatini yurtimiz akademiklari, yetakchi olimlari, umuman, ilm ahli bilan uchrashuvdan boshlaganligi, respublikamizda

ilm-fan rivojini ishlab chiqarish taraqqiyoti bilan uyg‘unlashtirishga qaratganligi bejiz emas. Davlatimiz rahbarining shundan keyin sog‘liqni saqlash tizimi faoliyatini yaxshilash, kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitobxonlikni kuchaytirish, respublikada yangi erkin iqtisodiy zonalar tashkil etish, mamlakatni yana-da rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirish, “Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” ishlab chiqilishi, Imom Termiziy xalqaro markazini tashkil qilish borasida va shu kabi boshqa ko‘plab qabul qilingan qarorlari, farmonlari, farmoyishlarida ilm-fanni yuksaltirish asosiy masalalardan biri sifatida belgilanishi ham ana shu e‘tiborning amaliy ifodasi edi.

Ilm-fan va innovatsiyalarni rivojlantirish, ularning yutuqlarini yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotga aylantirish jarayonida intellektual mulkning ishonchli himoya qilinishi alohida ahamiyat kasb etadi. Ma’lumotlarga ko‘ra, intellektual mulk ulushi Yevropada yalpi ichki mahsulotning 45, Xitoyda 12, Rossiyada 7 foizini tashkil etadi. 2020-yilning 12-oktabr kuni Prezidentimiz raisligida bo‘lib o‘tgan yig‘ilish ham “Intellektual mulkni himoya qilish – Uchinchi uyg‘onish davri uchun ishonchli poydevor bo‘lib xizmat qiladi” mavzusiga bag‘ishlangan edi. O‘shanda davlatimiz rahbari patent egalari va tadbirkorlar o‘rtasidagi hamkorlikni ta’minlash zarurligiga alohida e‘tibor qaratdi.

Shu ma’noda O‘zbekistonni 2030-yilga qadar global innovatsion indeks reytingida dunyoning 50 ta yetakchi davlatlari qatoriga kiritish bo‘yicha ulkan maqsadga erishishda inson kapAxborot texnologiyalar asri deb nom olgan XXI-asrda hayotning barcha jabhalarida — sanoat, qurilish, kimyo, qishloq xo‘jaligi, to‘qimachilik, mashinasozlik va boshqa sohalarida yuksak taraqqiyotni yuzaga keltirish uchun ilm-fanni rivojlantirish, bu borada yangiliklar yaratish hayotiy zaruratga aylandi. Bu jarayon endilikda dunyoda taraqqiyot yo‘lini tutgan barcha mamlakatlarda e‘tirof etilmoqda. Respublikamizda ham ana shu jarayonga alohida e‘tibor berilmoqda.

Mamlakatimiz Prezidenti davlat rahbari sifatidagi faoliyatini yurtimiz akademiklari, yetakchi olimlari, umuman, ilm ahli bilan uchrashuvdan boshlaganligi, respublikamizda ilm-fan rivojini ishlab chiqarish taraqqiyoti bilan uyg‘unlashtirishga qaratganligi bejiz emas. Davlatimiz rahbarining shundan keyin sog‘liqni saqlash tizimi faoliyatini yaxshilash, kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitobxonlikni kuchaytirish, respublikada yangi erkin iqtisodiy zonalar tashkil etish, mamlakatni yana-da rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirish, “Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” ishlab chiqilishi, Imom Termiziy xalqaro markazini tashkil qilish borasida va shu kabi boshqa ko‘plab qabul qilingan qarorlari, farmonlari, farmoyishlarida ilm-fanni yuksaltirish asosiy masalalardan biri sifatida belgilanishi ham ana shu e‘tiborning amaliy ifodasi edi.

Ilm-fan va innovatsiyalarni rivojlantirish, ularning yutuqlarini yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotga aylantirish jarayonida intellektual mulkning ishonchli himoya qilinishi alohida ahamiyat kasb etadi. Ma’lumotlarga ko‘ra, intellektual mulk ulushi Yevropada yalpi ichki mahsulotning 45, Xitoyda 12, Rossiyada 7 foizini tashkil etadi. 2020-yilning 12-oktabr kuni Prezidentimiz raisligida bo‘lib o‘tgan yig‘ilish ham “Intellektual mulkni himoya qilish – Uchinchi uyg‘onish davri uchun ishonchli poydevor bo‘lib xizmat qiladi” mavzusiga bag‘ishlangan edi. O‘shanda davlatimiz rahbari patent egalari va tadbirkorlar o‘rtasidagi hamkorlikni ta’minlash zarurligiga alohida e’tibor qaratdi.

Shu ma’noda O‘zbekistonni 2030-yilga qadar global innovatsion indeks reytingida dunyoning 50 ta yetakchi davlatlari qatoriga kiritish bo‘yicha ulkan maqsadga erishishda inson kapitalini rivojlantirishga qaratilgan strategik reja e’lon qilindi.italini rivojlantirishga qaratilgan strategik reja e’lon qilindi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. (2-modda O‘zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O‘RQ-683-sonli Qonuni tahririda (<https://lex.uz/docs/-5388561?ONDATE=21.04.2021%2000#-5405530>) — Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)
2. “Ta’lim tizmiga yangicha yondashuv va islohotlar”, Altingul Yusupbayeva, Adliya vazirlari qoshidagi yuristlar malakasini oshirish markazi bo‘limi boshlig‘i.
3. Muhammad Yusuf Meyliqul o‘g‘li Nomozov, Sulaymon Amirqulovich Haydarov, O‘zbekiston Respublikasida ta’lim sohasiga oid islohotlar.